

WEEKBLAD VOOR INDIË.

TEVENS DAMESWEEKBLAD VOOR INDIË

ONDER HOOFDREDACTIE VAN M. VAN GEUNS.

Twaalfde jaargang No. 23.

Soerabaja, 19 September 1915

Uitgeefster N. V. Soerabajasch Handelsblad en Drukkerijen Soerabaja.

ABONNEMENTSPRIJS :

voor Indië f 3.75 per kwartaal
„ Nederland „ 3.75 „ „

BIJ VOORUITBETALING.

Afzonderlijke nummers à 30 cents.

BUREAU :

Sociëteitstraat, Soerabaja.

Hoofdvertegenwoordiger in Nederland

D. Berreklouw Lomanstraat 90

Amsterdam.

VOOR PRIJSOPGAAF VAN ADVERTENTIËN in dit WEEKBLAD

wende men zich tot

DE ADMINISTRATIE.

INHOUD van No. 23 : *De oorlog LVIII*, (geïllustreerd), door J. G. Boon. — *Levensmiddelen-verzorging in Duitschland*, (geïllustreerd). — „*Kultur*” en *Kunst*, (geïllustreerd). — door T. — *Maarten Maartens*, (geïllustreerd), door J. K. — *Schiet-oefeningen der Ned. Indische artillerie*, (geïllustreerd). — *De ingestorte Tangsileiding bij Magelang*, (geïllustreerd). — *Brieven uit Italië*, door A. v. T. — *Indische Penkrassen*, door Ofoei. — *Toegoe, een Portugeesche kolonie op Java*. (Slot), door Rud. van Hulten. — *Wereldnieuws*, (geïllustreerd), door K. — *Het huwelijk van Chiffon*. (Vervolg), door Anny. — *Feuilleton*.

Van het Bijblad voor Dames : — *Madame de Genlis*, door C. — *Rondblik CLXXXIV*, door Anne-Marie. — *Nieuwe uitgaven*, door M. — *Dick Congreve's vergissing*, door Betsy. — *Voor de Jeugd*.

Van het Bijblad voor Sportnieuws en Ontspanningslectuur : — *Voetbalsport*. — *Schaakrubriek*. — *Allerlei*.

De oorlog.

LVIII.

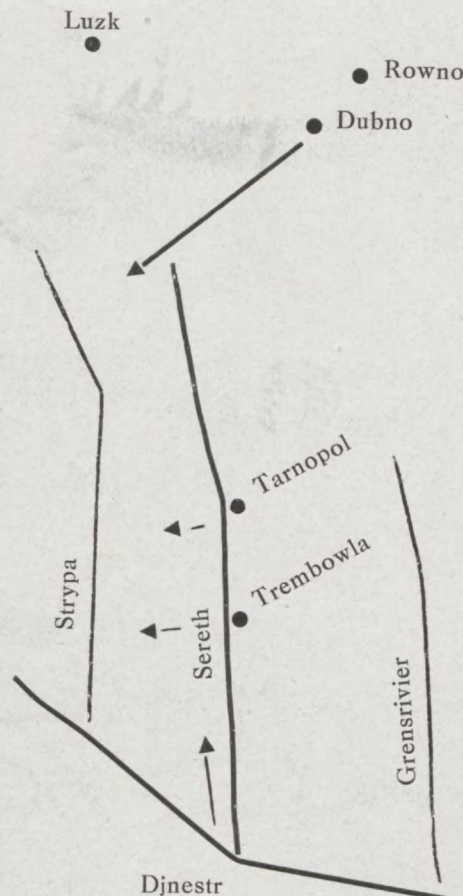
Een der grootste merkwaardigheden, waarbij wij even stil dienen te staan, is het Russische offensief in Gallicië. Wij wezen er vroeger reeds op, dat door het loslaten van Brest-Litowski, de Russen hun leger in tweeën splitsen door de Pinsker-moerassen, welke gevormd worden door de Pripjet en hare talrijke zijrivieren. Aan den anderen kant moesten noodwendig de Teutoonsche legers in hetzelfde euvel vervallen. Zoo is dus de Duitsch-Oostenrijksche rechtervleugel te beschouwen als een zelfstandig ageerende troepenmacht, waarvan het linkergedeelte ter hoogte van de vesting Luzk, welke ons dunkt ingesloten is, aangezien de Russen beoosten die plaats gemeld werden te staan, een niet bepaald verzekerde verbinding onderhoudt via Kowel met Mackensen's leger.

De Russische linkervleugel, achter de Sereth staande, is plotseling, toen de Teutonen oprukten, om zich van de overgangen over deze rivier meester te maken, offensief uitgebrouwen over de bruggehoofden Tarnopol en Trembowla (Tremboul), welken aanval zij gepaard hebben doen gaan aan een flankerende beweging, die vermoedelijk de vesting Dubno als basis had. Het resultaat van dit offensief is geweest, dat een Duitsch legerkorps, bestaande uit de 3e Duitsche garde-divisie en de 48e reserve-divisie, nog door een Oostenrijksche brigade versterkt, Dinsdag den 7en September grondig bij Tarnopol geslagen en 25 K. M. westwaarts op de rivier Strypa is teruggeworpen geworden. Bij Trembowla leed een andere Teutoonsche afdeeling dienzelfden dag een ernstig échec.

De Oostenrijkers, die door een flankerende werking van

uit het zuiden, blijkbaar lucht wilden schaffen, werden op hun beurt geflankeerd en zodoende tot staan gebracht. Dat wij gerechtigd zijn te spreken van een groote overwinning, bewijzen de zware, door de Duitschers geleden verliezen.

Het Russische offensief in Gallicië.

Waar de Teutonen ter sterkte van 2 à 3 korpsen, dus globaal gerekend een honderdduizend man sterk, 383 officieren en 17000 man aan gevangenen alleen verloren, daar mag aangenomen worden, dat hunne verliezen aan dooden en gewonden het drievoudige hebben bedragen.

Wij zijn van meening, dat de Russische bevelvoering hier met succès een dubbele omvatting heeft toegepast, uitgaande

HET GEVECHTSTERREIN OP GALLIOLI.

van het Dubnosche in het noorden en van de beneden-Sereth in het zuiden, waardoor de vijand, om een omsingeling te ontgaan, tot een overhaasten terugtocht gedwongen is geworden, en wel onder dekking van teruggebogen vleugels. De

rechtervleugel schijnt Woensdag daaraanvolgend ingevolge zijn opdracht krachtig stand te hebben gehouden, maar is door de overmacht, met verlies van 150 officieren en 7000 gevangenen wederom geslagen, terwijl de linkervleugel zijn opofferend standhouden, ter redding van het centrum eenige dagen later moest boeten benoorden Tarnopol met een verlies van 91 officieren, 4200 man en 9 mitrailleurs.

De geheele buit van af 30 Augustus behaald, moet in het geheel bedragen aan manschappen 40.000 man.

Het Oostenrijksche communiqué zegt, dat de vijand doorgaat met zijn aanvallen tegen de Strypa en in Wolhynië.

Deze nederlaag kan niet nalaten haar invloed ook elders op het oostelijk oorlogstoonel voelbaar te maken. De verbinding tusschen den Duitschen rechtervleugel en het centrum laat veel te wenschen over, door gebrek aan communicatie-middelen. Het is dus onmogelijk, zooals de gebeurtenissen den Duitschen generelen staf bewezen hebben, om tijdig in Gallicië te steunen. Een gevolg hiervan moet zijn een detacheren van zooveel troepen van elders, dat die vleugel volkomen op eigen krachten zal kunnen steunen en die detachering zal het offensief in het noorden wederom ongunstig moeten beïnvloeden. Wij maken den lezer opmerkzaam, dat de Russen het steeds in de hand hebben, om langs verschillende door de moerassen loopende spoorwegen hun linkervleugel naar verkiezing te versterken. Uit het Wilnasche loopt een spoor recht zuid naar Rowno. Uit Kiew gaat westwaarts een spoorlijn, die eerstgenoemde bij Sarny, uit Gomel een andere, die haar bij Luninez kruist. Bovendien gaan uit Zuid-Rusland twee lijnen in westelijke richting, waarvan de eene loopt naar den vestingdriehoek, de andere naar Tarnopol.

De zet der Russen in Gallicië op het schaakbord gedaan, is een meesterstukje van krijgsmanskunst. Bemerken, dat de vijand te veel zijn uitersten rechtervleugel, die een groot deel der Oostenrijksche verbindingen dekt, had verzwakt, om zoo sterk mogelijk te zijn op den strategischen vleugel in Koerland, maakten zij hiervan gebruik, om hem een klap te geven, die zijn invloed zelfs zal doen gevoelen tot in Koerland.

Merkwaardig is het, dat na de mededeeling van de Teutoonsche tegenslagen in Gallicië, de Russische communiqué's spreken van een aanzienlijke versterking, die de Duitsche troepen gekregen hebben ten noorden van Dwinsk, in de richting naar Wilna en in Centraal Polen. Dit klopt met onze veronderstelling, dat men Gallicië te veel aan het ontblooten is.

In Koerland schieten de Duitschers maar matig op. Beoosten Grodno zijn zij eerst tot Skidel (25 K.M. oostelijker) gevorderd; aan de Zelvianka, die zuidoost van deze plaats als linkerzijrivier in de Njemen stroomt, werd hun een gebiedend halt toegeroepen. Hunne voornaamste poging wordt thans gedaan in de richting van Wilkomir op Dwinsk.

Is het Russische offensief in Gallicië, dat als spil heeft het punt waar de Sereth en de Djnestr samenkomen, uit een strategisch oogpunt alzoo van groot belang, niet minder zal dit 't geval zijn uit een politiek. De zware slagen den Teutoon door de Russen gebracht zullen Roemenië weer vertrouwen geven. In verband daarmee is eveneens niet zonder belang de sterke troepenlanding van Engelsch-Fran-

sche zijde in de Suvla-baai op Gallipoli. Ofschoon het telegram aan het *Soer. Hbl.*, dat deze 500.000 man zou be- dragen hebben, op een seinfout moet berusten en gerust een nul zal weggenomen mogen worden, is die landing van groot belang, omdat zij strategisch zoo juist gekozen is.

Veel beter dan ellenlange beschouwingen geeft een blik op bijgaand kaartje een indruk van het belang der nieuwe Engelsche landing.

Het heuvelland van Saribair, dat niet alleen de Turksche stellingen naar het zuiden domineert, maar van hetwelk de vlakte noordwaarts zoodanig is te bestrijken, dat een op- rukken van troepen met betrekkelijk geringe middelen is te stuiten, is de sleutel van Gallipoli te noemen. De landing in de Suvla-baai (de inham zuidelijk van het woord Saros op onze kaart) wijst er op, dat men de koe eindelijk bij de horens wil vatten. Gemakkelijk zal de on- derneming niet zijn. De heuvelstelling van Saribair is tactisch zeer sterk om de bovengenoemde reden, maar aangezien

de Turken over slechts matige munitievoorraden beschik- ken en de Engelschen steeds aanvoer krijgen, kunnen de bezwaren niet onoverkomelijk heeten.

Is de Saribair in Engelsche handen, dan is het met het Turksche leger gedaan en ligt de zeeweg naar Constantinopel voor de geallieerden open.

De Turksche stellingen zullen van Krithia loopen naar Eskikeui, dus van Z. W. naar N. O., terwijl de positie op den Saribair te beschouwen is als een zelfstandige, welke van de rest gescheiden is door een vallei.

* *

Aan het Fransche front steeds artillerie-bombardementen, welke een doel moeten hebben, dat nog steeds in wolken is gehuld.

Aan het Italiaansche front Oostenrijksche aanvallen, om het verlorene te hernemen, welke echter met geen succes be- kroond worden.

J. G. BOON.

Levensmiddelen-verzorging in Duitschland.

De verzorging van de bevolking van Duitschland met levensmiddelen is door de regeering georganiseerd, zoowel om een behoorlijke verdeeling over het rijk te verzekeren,

als om te voorkomen dat de speculatiezucht den menschen het vel over de ooren haalt. Welk een omvangrijk werk deze verzorging is, kan blijken uit het gezicht in één der graan- magazijnen van de regeering in de Hamburgsche haven. In lange rijen liggen er de zakken met graan, in afwachting van de bestemming, waarheen ze zullen worden vervoerd.

EEN REGERINGSSTAPELPLAATS IN HAMBURG.

„Kultur” en Kunst.

Toen de Duitschers in België vielen en daar tegenstand ontmoetten, barstte de Teutoonsche gramschap onbedwingbaar los. De verwoesting van Visé was haar eerste uiting — vreeselijk, maar verklaarbaar, wijl ze een onwillekeurige reactie kon zijn op het onverwacht felle verzet van het Belgische volk. Toen kwam Leuven. De Duitschers waren reeds meester van de stad, toen ze er brandstichtten. Het was een lage wraakneming, anders niet, een onherstelbare vernieling van schatten, die den trots uitmaakten van de stad en de bewondering afdwongen van heel de beschaafde wereld.

Yperen volgde — ik sla veel over om enkel de hoofdmomenten aan te duiden. Uit woede, omdat de doortocht naar Calais niet werd vrijgegeven, moest de beroemde Lakenhal vallen. Het werk werd doorgezet met Deutsche grondigheid, totdat van het prachtwerk niets meer te redenen viel.

Het stadhuis te Atrecht, de kathedraal van Reims... Waarom meer voorbeelden te noemen van den Kultur-oorlog tegen de kunst.

Oorlogsnoodzaak, zeiden de Duitschers — al deze onaangenaamheden hadden voorkomen kunnen worden, in-

heid van den bewoner, die dus niet op de Duitschers kon schieten, noch op andere wijze hun onwil kon opwekken.

O. v. T. kon zich met eigen oogen overtuigen van den toestand waarin „de keur van Duitschlands jongelingschap” — zoo heet 't immers? — die keurige artistieke woning had achtergelaten. Niet enkel met zijn oogen, maar ook met zijn neus, van wege de uitwerpselen en de urine in de hoeken van salons en in de bedden.

Het was de woning van den schilder Isidore Opsomer, professor aan de Antwerpsche Academie. Er zijn photo's genomen van diens atelier, die door zijn vriend Charles Herbiet zijn gereproduceerd in een boekje dat hij den titel gaf: *Le „Kultur” et l'Art*.

Men ziet de photo's hier afgebeeld.

Opsomer schreef aan Herbiet:

„In mijn atelier was het verschrikkelijk. Op mijn schilderijen hebben zij in groote letters geschilderd „Deutschland, Deutschland über alles.” Zij hebben mijn doeken stukgesneden, mijn aquarellen verscheurd, mijn photographieën en mijn documenten vernield, mijn antiquiteiten stukgeslagen.”

De afbeeldingen getuigen van het werk van de Deutsche „Kultur”, van die beschaving welke, volgens de 93 professoren, reeds lang vernietigd zou zijn, als het Deutsche

dien België en Frankrijk zich niet tegen ons hadden gekeerd. De 93 Deutsche professoren, die door hun manifest „Es ist nicht wahr” hun namen met onvergankelijke schande hebben bedekt, praatten de misdrijven aldus goed:

„Indien in dezen verschrikkelijken oorlog kunstwerken verwoest zijn of verwoest mochten worden, dan geschiedde dit, omdat elke Duitscher het zou betreuren, indien een kunstwerk ware gespaard tot den prijs van een nederlaag van onze legers.”

Voor Reims, Yperen, Visé en, van Duitsch standpunt bezien, desnoods voor Leuven kan het argument worden aangevoerd, al wordt het daarom niet aanvaard. Maar er zijn kunstschaten vernield, kostbaarheden bevuild, eigendommen bedorven ook in particuliere woningen. Van Deutsche zijde is dit betwist, omdat enkele officieren het buitenhuis, de boekenschat en den inboedel van Stijn Streuvels hebben ontzien. Maar in het begin van dit jaar vertelde in het *Soer. Handelsblad* de medewerker O. v. T. hoe en op welke wijze Deutsche officieren en minderen zich hebben gedragen in de woning van een hem bekend kunstenaar te Lier, niet ver van Antwerpen, waar, merkwaardige samenloop, de Duitschers ook al op krachtig militair verzet stiecten. Dit geschiedde tijdens de afwezig-

militairisme er niet was geweest.

Was dit ook oorlogsnoodzaak?

Velen zijn van meening, dat het Pruisische militairisme niet het recht heeft de vruchten van de beschaving van anderen te vernietigen. Maar Duitschland houdt met die meening geen rekening; het biedt zijn Neurenberger maakwerk in ruil.

T.

Maarten Maartens. †

Mr. dr. Joost Marius Willem van den Poorten Schwartz, meer bekend onder zijn pseudoniem Maarten Maartens, is op 57-jarigen leeftijd op zijn landgoed „Huize de Zonheuvel” te Doorn, bij Utrecht, overleden.

Als de Engelsche schrijver Maarten Maartens was mr. Van den Poorten Schwartz in de Nederlandsche en Engelsche literatuur het meest bekend. Het merkwaardige van dezen auteur toch was dat hij zich niet van de Nederlandsche maar van de Engelsche taal wenschte te bedienen om zijn publiek te bereiken. Een groot publiek hebben zijn boeken echter nooit gevonden omdat hij veelal Hollandsche menschen teekende, vaak raak in hun nationale eigenaardigheden, maar toch menschen die zich niet boven hun wereld verheffen en aldus voor den buitenlander weinig attractie bezitten.

MAARTEN MAARTENS.

Er zijn meer Nederlandsche auteurs die zich van een vreemde taal hebben bediend. Heijermans, Augusta de Wit en ook Frederik van Eeden schreven meer dan één werk in het Duitsch. Maar hun naam als Nederlandsch auteur was reeds gevestigd. Dit was bij Maarten Maartens niet het geval. In Nederland heeft zijn arbeid, ofschoon bijna al zijn Engelsche romans in het Nederlandsch zijn vertaald, nooit in breeden kring ruime waardeering gevonden. Daarbij kwam dat hij een zwerversnatuur bezat en zich niet bijzonder veel aan zijn land gelegen liet liggen. Hij toefde meestentijds aan de Riviera, in Algiers of in Londen en zoo nu en dan op zijn landgoed te Doorn.

Zoon van een Amsterdamsch predikant, naar wij meenen van Joodschen bloede, is de heer Schwartz te Amsterdam geboren, doch in Engeland en Duitschland opgevoed. Nochtans heeft hij aan de hoogeschool te Utrecht gestudeerd, is er in 1883 gepromoveerd en er zelfs privaat-docent geweest. Doch hij wijdde zich aan de belletrie en schreef een lange reeks Engelsche romans en vertellingen, welke zoowel in tijdschrift- als in boek-vorm gretige lezers hebben gevonden. Hij debuteerde in 1890 met *The Sin of Joost Avelingh*, kwam een jaar later met *An old maid's love* en verder o.a. *The greater glory* (1894), *Some women I have known* (1901), *The new religion* (1907). In 1904 is een toneelstuk van hem te Londen vertoond, *The Jail-bird*.

Evenals Couperus heeft Maarten Maartens een groot deel van mooi en klassiek Europa bereisd, maar de arbeid van den laatste is veel beperkter. De reisindrukken van Couperus zijn die van een artiest, auteur, schilder, beeldhouwer tegelijk. Met evenveel liefde voor zijn object en met evenveel charme beschrijft Couperus een meesterwerk der Italiaansche schilderschool als een Spaansche beeldengroep. Couperus boeit dan ook meer door schilderachtige bekoring dan door dramatische spanning. Maarten Maartens daarentegen maakt meer werk van zijn karakters, die echter niet altijd belangwekkend zijn en waarvan evenmin gezegd kan worden dat zij met frissche onbevangenheid zijn behandeld. Noch openbaart zijn talent zich in natuurschildering of in de groepeerings van zijn personen of in de nieuwe, origineele behandeling eener veelgebruikte materie. Maar Maarten Maartens kan boeiend de geschiedenis van een verongelukte liefde schrijven. Hij heeft over het algemeen goed gezien en goed gehoord en weet daarvan onopgesmukt en eenvoudig te verhalen. Men treft bij hem geen extatische natuurschilderingen aan en ook geen geknutsel van onmogelijke woorden en gezieltoog van gefolterde volzinnen. Hij is geen stijl-virtuoos en daarom werkt zijn lectuur verkwikkend na de lectuur van een dozijn modernen.

Maarten Maartens is een volhardend werker geweest en zijn romans behooren niet tot die waarvan men na weinige weken of maanden vraagt waar zij gebleven zijn. Hij twist wel eens met de teekenen des tijds en met de speciale eigenaardigheden der nationaliteiten, — met die der Nederlandsche niet het minst — maar als frisch en bloedrijk talent heeft hij gezond werk geschapen dat nog steeds weldadig aandoet tusschen de hedendaagsche romanproducten met hun eeuwige modulaties van dezelfde motieven, altijd excessief van bleeke gevoelerigheid, altijd zeurig van toon en grauw van stemming, zwak, ziek werk van schrijvers die nooit buiten de grenzen van hun land en hun volk hebben gespeurd.

Maarten Maartens is een persóón en dat te kunnen erkennen na de lezing van een roman is op zichzelf immers reeds een genoegen. Er komt zooveel egaal, onpersoonlijk werk van de pers dat een eigen uiting altijd een welkome afwisseling geeft.

Door wat men zou kunnen noemen het cosmopolitisch karakter van zijn arbeid, is Maarten Maartens in de knusse binnenkamer der vaderlandsche literatuur maar een bescheiden plaatsje aangewezen. Zijn werk dient gerangschikt te worden onder datgene wat ongemeen is, zelden grandioos in beschrijving of vorm, maar vaak geestig en altijd lezenswaard. Wel constateert men een al te sterke overheersching van eenzelfde gevoel, maar elke roman heeft daardoor een groote gespannenheid van krachtig sentiment dat vaak bewondering wekt.

J. K.

Schietoefeningen der Ned. Indische artillerie.

Evenals vorige jaren werden ook dit jaar door de artillerie schietoefeningen gehouden, welke sedert 1906 van tweeërlei aard zijn.

Op het permanente schietterrein te Batoe-Djadjar (18 KM. ten Z. W. van Bandoeng) worden oefeningen gehouden, welke ten doel hebben het personeel met de techniek van het schieten en de practijk van het bedienen van het geschut bekend te maken. Zij

S. I. A. T.: HOUWITSER TEGEN VLIEGTUIGEN INGEDEKT.

S. I. A. T.: DE MUNITIE WORDT MET DRAAGPAARDEN IN DE BATTERIJ GEBRACHT.

komen dus in hoofdzaak overeen met de oefeningen, zooals zij in Nederland worden gehouden. Te Batoe-Djadjar echter worden officieren en minderen in permanente gebouwen ondergebracht. De verpleging heeft ook geheel plaats als in het garnizoen.

Te Batoe-Djadjar worden ook alle vesting-artilleristen geoefend in het werpen met handgranaten, welke oefening in den vorm van een wedstrijd wordt gehouden.

Van geheel anderen aard zijn de Schietoefeningen welke in jaarlijks Afwisselende Ter-

reinen worden gehouden, bij afkorting algemeen „siat” genoemd. Deze hebben ten doel officieren en kader de moeilijkheden van het terrein te leeren overwinnen en hun te oefenen in het tactisch gebruik van hun wapen. Bij voorkeur worden zulke terreinen uitgezocht, die, hoewel toegankelijk voor het zware wapen, toch zeer dun bevolkt zijn, want op de dagen, waarop gevuurd wordt, moet de bevolking de streek, welke onveilig moet worden geacht, verlaten, waarvoor zij echter een schadevergoeding ontvangt.

Evenzoo wordt al hetgeen door het artillerie-

S. I. A. T.: MET GRANAATKARTETS LAADT!

S. I. A. T.: VUUR!

vuur wordt vernield, onmiddellijk vergoed. In de praktijk echter weten de leiders der oefeningen het zoo aan te leggen, dat vernieling zeer zelden voorkomt.

De troepen worden in bamboe barakken ondergebracht, terwijl de uitgebreidste maatregelen in het belang van verpleging en hygiëne worden genomen. De foto's geven verschillende momenten gedurende de oefeningen weer.

De ingestorte Tangsileiding bij Magelang.

In den nacht van Vrijdag 10 op Zaterdag 11 September is met donderend geraas een groot brok van de gemetselde Tangsileiding in het Magelangsche met duizenden kubieke meters grond naar beneden gestort. De oorzaak van die verschuiving is vermoedelijk te zoeken in een lek in het gemetselde gedeelte. Juist waar de leiding zich het eerst heeft begeven, vertoont zich, zooals ook op de reproductie te zien is,

HET INGESTORTE GEDEELTE VAN DE TANGSILEIDING.

onder de gemetselde goot een soort tunnel, die door het doorsieperende water zal zijn ontstaan.

Niet alleen voor de ijsfabriek Sanitas te Magelang is die verschuiving een reuzenkoopje, maar evengoed voor de ijsfabriek Chevalier. Beide fabrieken ontleenen hun drijfkracht aan die leiding. Gelukkig dat beide een motor in reserve hebben, waardoor tenminste het bedrijf niet heele-

maal behoeft te worden gestopt.

Deze herstelling van de defecte leiding zal zeker een maand of drie vorderen. Men zal trachten ter voorkoming van eventuele epidemieën, in het intact gebleven gedeelte der leiding water te brengen uit de kottaleiding. Het is te hopen dat zulks lukt, want de keeren dat de Tangsileiding door een of andere oorzaak geen water bevatte, gingen altijd gepaard met besmettelijke ziekten.

Brieven uit Italië.

I.

Een dagje buiten.

Rome, 18 Juli 1915.

Het is heden een dier wonderbare dagen dat zich over de Eeuwige Stad een azuren hemel uitspant, die de teere zoelte van een vroegen lente-uchtend schijnt te behouden tot bij het verscheiden van het zonnelicht.

Het is heet geweest, Indisch heet gedurende verscheidene weken. In den middag waren de winkels gesloten, de straten uitgestorven als in een tropische stad. Zelfs Giuseppe, de bloemenverkooper, deed zijn siësta, behagelijk uitgestrekt temidden zijner geurige en kleurige uitstalling op de monumentale trappen van de Piazza de Spagna en de koetsiers, in onwaarschijnlijke houdingen uitgezakt op den bok van hun *vittura*, waren voor een vrachtje op het heete mid-daguur slecht te vinden.

Maar nu heeft een regennacht koelte gebracht. De wind uit het Noorden heeft de wolken verjaagd en het kon een Hollandsche zomerdag zijn, maar veredeld, verklaard door de pure lucht, de Madonna-lucht van maagdelijk blauw, welke de eigenaardige bekoring is dezer Romeinsche dagen.

Het is Zondagmorgen en ik heb besloten als een ordinaair dagjesmensch naar „buiten“ te trekken.

We kunnen ons den Romein moeilijk als dagjesmensch voorstellen. Voor onze verbeelding is hij altijd onwillekeurig iemand met heroïeke gelaatstreken en breede gebaren, voortschrijdend in toga en sprekend in dythyramben. Ik verzeker u echter dat een Romeinsch dagjesmensch alle eigenschappen bezit van een Amsterdamschen Zondagsridder, die gaat pootje baaien in Zandvoort. En als hij Anzio, het klassieke Antium aan de Thyrreensche zee, heeft uitverkoren voor dit vermaak, dan verleent hem het feit dat keizer Nero zich op deze plek verpoosde en Caligula er vermoord werd, geen buitengewonen glans.

Voor ons Hollanders, biedt de combinatie zee en Zondagsdrukte niet meer de bekoring van het nieuwe, zoodat ik voor mijn uitstapje de voorkeur schenk aan een dier heerlijke plekjes, dicht onder 't bereik dan Anzio — dat nog twee uren per spoor vraagt — een dier nesten, gebouwd tegen de hellingen van het heuvelland, van waar één blik het omringende landschap beheerscht en Rome u in de verte verschijnt als een droomgezicht.

Er is keuze te over. Daar op het westelijk gedeelte der Albaansch heuvelen, dat door de Via Appia wordt doorsneden, en waar zich in de oudheid de villa's en buitenverblijven van keizers en patriciërs bevonden, liggen op de ruïnes der oude steden de plaatsjes Castel Gandolfo en Albano, Ariccia en Genzano, Rocca di Papa, Frascati, Marino e.a., die de *villégiature* vormen der Romeinsche burgerij.

Ik kies het hoogst bereikbare: in dit geval Rocca di Papa. De tram doet er anderhalf uur over, eerst door de lage, troosteloze campagna, waar slechts de geweldige resten van het oude aquaduct, hetwelk als een gigantenbrug het hoogland met de stad verbindt, de aandacht vasthouden, dan door een fleuriger streek, waar de wijn bloeit en eindelijk al hooger door bosschen en villa-lanen, totdat ten slotte de funiculaire u op 2000 voet boven den waterspiegel, dichtbij het oord van bestemming afzet. Verder moet ge 't maar te voet doen. Het plaatsje, met zijn haast verticalen plattegrond, ligt boven u, de straatjes, en huisjes trapsgewijze uitgehouwen in den rotsi-

gen, vulcanischen bodem, gelijkend op een hangende stad, als een bijtend vastgehecht aan den bergwand.

Hier leeft het nageslacht van de bewoners van het oude Latium, arm, smerig en bedelend, maar in type en gebaren de reminiscensen bewarend van een oud en edel ras en in de donkere oogen den glans weerspiegeld van wonderschoone vergezichten.

Ze kennen overigens den prijs van hun vergezichten. Het is niet goedkoop in Rocca di Papa en zoekt ge er een kamer, dan voert de eigenaar u gaarne onmiddellijk naar het balkon opdat de aanblik der wijde horizonen u milder stemme en ge den slecht onderhouden grof-steenen vloer en het gebrek aan alle comfort niet bemerken zult.

Een rijtuig, waarschijnlijk het eenige van de plaats, volgt me met ostentatie. De koetsier wil me voor twee lire een uurtje rijden, den weg naar Ariccia op. Kom, de weg is steil en de prijs is billijk. En het blijkt de moeite waard. Hij brengt me naar het middelpunt van Rocca di Papa-zomeroord, voor het kapelletje van de *Madonna del Tufo*. Op een halfrond terras, waar in de diepte der uitgedoofde kraters de tweeling-meren van Nemi en Albano te zien zijn, zitten op banken de zomergasten te lezen of te babbelen bij een borduurwerkje, klein stijpe wereldscheheid in deze grootsche omgeving, die ruw en geweldig is van legende, historie en eeuwigheid.

Het was hier, rond het meer van Albano, dat de Etrusken en Romeinners elkaar bevochten en de laatsten het beleg van Vii voerden, dat tien jaren duurde. Het meer, dat er nu zoo vredig en glimlachend ligt, boezemde toenmaals schrik en angst in aan de bevolking. Het was aan geheimzinnige rijzingen en dalingen onderhevig, hetgeen als een vingervijzing der goden werd beschouwd. En toen het orakel van Delphi-uitwees, dat Veiï nooit zou worden overmeesterd, zoolang de wateren van het Albano-meer overstroonden, begonnen de Romeinen het ondergronds afvoerkanaal te bouwen, het 1400 meter lange *Emissarium*, werk van geniale constructie, dat binnen een jaar gereed was en nog voor hetzelfde doel dient.

Wonderlijk is het te bedenken, dat achter het rimpellooze oppervlak der beide meren, die u aanzien als een onschuldig blauw oogenaar, zich een wereld van nog onopgeloste raadselen en ondoorgronde geheimen verbergt, waarvan het nu en dan, met tussenpoozen van eeuwen, aan een hardnekkigen onderzoeker gelukt een klein deel te openbaren. Dan komen er dingen te voorschijn, die verhalen van luisterrijke tijden, toen Julius Caesar aan dezen oever zijn prachtige villa bezat, van welker rijkdom de in 't jaar '95 opgehaalde schat van marmer-en mosaïek—, brons- en beeldfragmenten getuigt — toen de keizers hier hun schitterende feesten gaven op het Nemi-meer, waaraan de beroemde tempel van *Diana Nemorensis* stond, waarom het meer door de ouden ook wel de spiegel van Diana werd genoemd. De tempel besloeg met al zijn bijgebouwen voor priesters en priesteressen, met zijn badhuis, hydrotherapeutische inrichting en omringenden muur een oppervlakte van 44000 vierkante meter, gebouwd van het kostbaarste materiaal. De traditie wilde dat de opperpriester slechts door moord op zijn voorganger zijn hoogen rang kon verkrijgen, zoodat hij — eenmaal tot zijn ambt verheven — zich nimmer vertoonde dan gewapend en beducht voor aanvallen. Deze priesters waren dan ook gewoonlijk niet anders dan weggeloopte slaven en galeiboeven, die op deze wijze de kans schoon zagen, tot eer en aanzien en rijkdom te komen. Deze toestand moet tot in de vierde eeuw hebben geduurd, toen alle heidensche tempels bij edict werden gesloten.

Nu staat op deze plek, die nog in '85 door een Engelsch archeoloog werd blootgelegd, de villa der Orsini's, oud-adellijk Italiaansch geslacht. En op den historischen bodem groeien de kleine geurige aardbeien, waarvoor de streek beroemd is.

Mijn koetsier vertelt me dat ze het lekkerst zijn te krijgen in Castel Gandolfo, het dorpje dat daar zoo uitlokkend en schilderachtig aan het water ligt, gebouwd op de ruïnes van keizer Domitianus' buitenverblijf. Het kasteel zelve, dat door een zekere familie Gandolphus werd gesticht, is in 1300 verwoest, in die barbaarsche middeleeuwen, toen geen steen op steen bleef staan. Veel later kwam de bezitting aan de paus

en Urbanus VIII liet er door Maderna, den architect der na-Renaissance, een mooie villa zetten en den tuin ommuren. Pius IX verbleef er gaarne en men zag hem op zijn wit muilrieden door de bosschen, omstuwd door hofhouding en kardinalen... Sedert '70 echter is de villa onbewoond.

De aardbeien en de ligging van Castel Gandolfo trekken mij aan en we keeren naar het dorpsplein terug. De koetsier, die mij van een prachtige rit heeft laten genieten, heeft inmiddels den bedongen prijs meer in overeenstemming gebracht met mijn geestdrift, dien ik in kreupel Italiaansch gelucht heb. Waarom zou hij ook niet profiteeren van de schoonheid van zijn landschap, dat hem bij de geboorte is beschoren als een rechtmatig erfgoed? Hij eischt schaamteloos het dubbele, maar met 3 lire en een standje, kart hij toch ten slotte tevreden weg den kant van het station op om nieuwe vliegen in zijn onschuldig net te vangen.

In de barre zon van het plein staat een troepje gezadeld ezels te wachten. Ze schurken zich tegen elkaar, slaan met staarten en ooren of staan droomend te kauwen op wat gevonden droog gras. Hun meesters zijn onzichtbaar, doch beoefenen zeker ergens in de buurt hun *dolce far niente*. Want nauwelijks heb ik een voorbijganger den weg gevraagd of ik ben door een bende havelooze jongens omringd, die me, onderling krijschend en scheldend van wege de concurrentie, hun respectievelijke ezels aanprijzen. De weg naar Castel Gandolfo is steil en ongemakkelijk, wil men de groote route coupeeren, en de ezelbeenen zijn er beter aangewend dan uw zomersch geschoeide voeten. *Due franki, signor, due franki!* Een lange slungel grijnst me toe, dat hij 't voor *una cinquant*e doet. Dat wekt een storm van protest. Het zaakje is slecht georganiseerd en het komt tot handgemeen, waarbij ze mij, de aanleidende oorzaak van het geval, laten ontglippen. Ik zoek de wijk in een café, waarvoor me even later de geheele bende met ezels en al staat af te wachten. Eindelijk verschijnt de „directeur”, die in een *osteria* aan den overkant te kaarten zat. Ik vertrouw me aan zijn geleide toe, denkend een securen gids te hebben. Maar, eenmaal in 't zadel, zie ik dat de „directeur” zich heeft teruggetrokken en tot zijn plaatsvervanger een klein, smerig kereltje heeft aangesteld, dat met een grooten stok gewapend, den ezel duchtig op zijn achterbeenen begint te slaan, en er vervaarlijke geluiden bij laat hooren. Het beest heeft echter gewillig zijn taak aanvaard en accepteert de vocale aanmoediging en slagen op zijn achterdeel als een onvermijdelijke bijkomstigheid.

't Zal een uurtje rijden zijn. 'n Grappige gewaarwording geeft me de schommelende zitplaats op den rug van het dier, dat meer van een primitief vervoermiddel heeft dan van een rijdier. Maar een vervoermiddel met een eigen wil dat voelt men dadelijk. De leidsels, uit eindjes touw samengesteld, mij door den „directeur” in handen gegeven, zijn eigenlijk een sinecure. Als Langoor trek heeft, loopt hij links en anders rechts van den weg. Soms ook midden in de zon. En voorzichtig kiest hij zijn schreden, wanneer kleiklompjes van diepe voren het pad onveilig maken. Soms bekoort hem een versch wingerdblaadje, in het voorbijgaan meegepikt. 'n Revolutie wordt in mijn positie te weeg gebracht door een paarde vlieg, die grauwtje op een zeer gevoelige plaats beet heeft. Hij slaat met de pooten en schudt met den kop en ik heb moeite in 't zadel te blijven. De vliegen, die het beest op 't lijf zitten als kreuten op een kerstkoek, schijnen hem niet zoo in agitatie te brengen als die ééne venijnige horzel. Maar ons drijfvertje kent de situatie en heeft den leelijken aanvaller spoedig te pakken.

Zoo belanden wij met horten en stooten, langs Marino en Vilino, aan de Albergo van Giovanni, waar de aardbeien zoo lekker zijn en van waar men, gezeten aan een der lange tafels, die in de schaduwrijke „Laube” voor het Zondagspubliek gereedstaan, een heerlijk uitzicht over het meer heeft. Roodgoud belicht door de avondzon ligt daar aan den overkant Rocca di Papa aan den bergwand geklemd en scherp teekent zich tegen den lichten avondhemel de top af van den Monte Cavo, waarop vroeger, 3000 voet boven de zee, de tempel van Jupiter stond, door de vereenders vereenzelvigd met Latimes, den eersten koning van Latium. Nu staat daar een Franciskaner klooster, omringd door een krans van bosschen, dat den top versiert als een kroontje,

Over Rome in de verte begint het te weerlichten en als het meer in duisternis verzonken is en Rocca di Papa schittert in honderden lichtjes, dan wordt het tijd om de geurende acacia-laan af te dalen naar het stationnetje, van waar de laatste trein even na negen de dagjesmensen naar Rome terugbrengt.

A. v. T.

Indische Penkrassen.

Het *Berliner Tageblatt* heeft een „Wochen-Ausgabe“ uitgegeven, in den geest van de mail-edities onzer Hollandische bladen, en de bedoeling hiervan is natuurlijk om het blad, en niet te vergeten het oorlogsnieuws, in wijder kring in het buitenland te verspreiden. In het nummer van 27 Juli geeft de redactie als reclame eenige „Auslands-Stimmen“, over deze week-editie, uit het buitenland, en daaronder zijn er ook drie uit Indië, n.l. uit Java, Celebes en Sumatra. Wij laten ze voor de curiositeit hieronder volgen:

Celebes. „... Auf jeden Fall möchte ich Sie aber freundlichst bitten, die Sendungen Ihrer Zeitung nicht einzustellen, da sie die einzige deutsche Zeitung ist, die mir gefällt, vor allem in dieser Zeit, in welcher die niederländisch-indische Presse ohne jeden Grund (wahrscheinlich aber den Reuter-Meldungen vertrauend) sich geradezu in himmelschreien der Weise antideutsch benimmt.“

D. Th., Makassar.

Sumatra. „... Im Anschluss hieran möchte ich nicht unterlassen, Ihnen mitzuteilen, dass Ihre Wochen-Ausgabe (in jetziger Zeit erst recht) eine wahre Wohltat für deutsche Herzen im Auslande ist, wie mir meine Herren von dort schreiben...“

C. I. K., Medan, z. Zt. München.

Java. „... Ich darf Ihnen wohl sagen, dass seit dem Ausbruch des Krieges das Lesen Ihres Blattes ein Hochgenuss und eine Freude zugleich waren inmitten dieses Heeres von Lügen und Intrigen. Mit vielem Danke zeichne

C. D., Tjimonteh.“

Voor al hetgeen die toewan uit Makassar schrijft, dient eens aan een nadere beschouwing onderworpen te worden. De Ned. Indische pers, die zoo dom zou zijn, op alle Reuter-berichten te vertrouwen, in plaats van de van eerlijkheid en oprechtheid blakende Wolff-berichten voor koek en ei op te nemen, zou „op hemelschreiende wijze anti-Duitsch zijn!“ En de meneer van Tjimonteh vindt het nieuws en de beschouwingen van het *Berl. Tagebl.* een „hoog genot“ te midden van dit „heirleger van leugens en intrigues.“

Dat er op 't oogenblik een Duitse censuur op al het gedrukte bestaat, die al dateert van het begin van den oorlog af, dat de geheele Duitse pers een patent-muilband voor heeft om alle Indische officieren van justitie te doen water-tanden; dat in Duitschland het oorlogsnieuws en de beschouwingen over den oorlog alléén gedrukt mogen worden, indien de heeren militaire autoriteiten het precies zóó naar hun zin vinden, daar schijnen deze toewans geen vage notie van te hebben. De geheele Duitse pers, en zelfs het zoogenaamde Duitse „heldendom“, zijn onlangs door een Duitse schrijver, Edward Stillgebauer, den bekenden auteur van *Götz Kraftt*, gekarakteriseerd als eigenlijk slaven te zijn, namelijk „slaven van een meening, die hun is opgedrongen“.

Tusschen twee haakjes: Stillgebauer heeft deze woorden gebruikt in een roman, *Inferno* getiteld, dien hij in Holland-sche vertaling bij L. J. Veen te Amsterdam deed verschijnen,

omdat... de censuur in Duitschland de Duitse uitgave niet zou toelaten! En het nieuws, door een dictatoriale censuur onbarmhartig streng besnoeid en afgekapt, en verwrongen, het nieuws, waarin een officieel vastgestelde meening den lezer „militärisch“ wordt opgedrongen, noemt een der toewans „Hochgenuss“! Enfin, dat is ten slotte een kwestie van smaak. Er zijn ook lui die een Staatsblad veel onderhoudender lectuur vinden dan een mooi gedicht, en bewijs hun maar eens het tegendeel!

Waar wij echter wél tegen protesteeren willen, is de beschuldiging, dat de Ned. Ind. pers „anti-Duitsch“ zou zijn. Zij is, zoo men wel, anti-militairistisch, anti-tyrannie, anti-autocratisch, maar daarom is zij nog niet anti-Duitsch, integendeel, daarom is zij juist pro-Duitsch. Juist omdat wij het Duitse volk en de ware Duitse cultuur (Goethe, Schiller, Fichte, Schopenhauer, Bach, Beethoven enz.) zoo hoog schatten, dáárom heeft de „Kriegführung“ van de Duitse legerautoriteiten, die zoo flagrant met die ware Duitse cultuur in strijd is, ons zoo smartelijk getroffen.

De ware „deutsch-feindliche“ en „anti-duitsche“ vijanden van Duitschland zitten niet in 't buitenland, en dus ook niet in Ned. Indië, maar in Duitschland zelve.

Wij zijn nu tòch op het Pruisische chapter en zullen er dus nog maar wat op blijven. De heer Henri Borel heeft er onlangs in *De Telegraaf* op gewezen, hoeveel punten van gelijkheid er bestaan tusschen het wezen der Indische — en dat der Pruisische autocratie en bureaucratie. Beide, zeide hij, hebben dezelfde streken op hun kompas.

Merkwaardig, en nog meerdere stof voor vergelijking in deze richting gevend, is een onlangs verschenen brochure van mejuffrouw Dr. Ch. A. van Manen, te Amsterdam bij P. N. van Kampen en Zoon verschenen, en getiteld *Duitschlands Groei en het Pruisische Overwicht*. In deze brochure wordt o.a. het Pruisische ambtenaren-korps aan eene kritische beschouwing onderworpen, en het viel ons, toen wij dit gedeelte doorlazen, op, hoe bijna alles, wat hier door de schrijfster gezegd wordt, ongeveer precies zoo van toepassing is op Indische ambtelijke toestanden en op Indische ambtenaren-corpsen, vooral op dat van 't Binnenlandsch Bestuur. Alleen waar sprake is van „disciplinaire rechtbanken“ voor ambtenaren die in Indië niet bestaan (een ambtenaar is hier weerloos aan onrecht en willekeur overgeleverd en kan zijn zaak niet voor een rechtbank bepleiten) wijkt het Pruisische systeem af.

Men hoore, wij zullen er een en ander uit citeren:

„Bovendien is zoowel de Pruisische alsook de Duitse beambte dikwijls met groote macht, gedelegeerde staatsmacht, over de ondergeschikten toegerust. Theoretisch is hunne positie dus zeer sterk, veel sterker dan in landen zooals Zwitserland met zijn vele periodieke herverkiezingen, of zooals in Nederland, waar het recht op het ambt, behoudens eene kleine uitzondering, niet wettelijk geregeld is. Practisch staan zij steeds sterk tegenover den niet-ambtenaar. *Bij geschillen kent de ambtenaar geen ongelijk, zijn gezag wordt tegenover den burger steeds en overal gehandhaafd.*“

„Dit korps is door de algemeene Duitse eerezucht en opklimmingsdrang sterk aangegrepen.“

„Het dienstboekje, dat elk ambtenaar op zijn levensweg vergezelt, de conduite-staat is een van de middelen, waardoor het carrière-maken geregeld wordt. De staat verlangt van zijne beambten, dat dezen niet alleen in den dienst, maar ook daarbuiten hun leven volgens „Ehre und Sitte“ voeren. De disciplinaire straffen: waarschuwing, berisping en geldboeten zijn nog te onderscheiden van de terechtwijzingen, vermaningen of standjes, die een chef aan zijne ondergeschikten *ambtshalve* mag uitdeelen; bij de eerste moet de schending van den dienstplicht, die daartoe aanleiding gaf, openlijk medegedeeld worden, terwijl bij de tweede categorie zulks niet noodig is. De conduitestaat echter omvat het geheele gedrag van den beambte. Het kan gebeuren, dat een ongunstig oordeel de carrière breekt. Is dit openbaar, dan kan men er tegen in beroep gaan bij de disciplinaire rechtban-

ken; is dit geheim, dan valt er niets tegen te doen."

Men lette op de gecursiveerde regels: „Bij geschillen kent de ambtenaar geen ongelijk, zijn gezag wordt tegenover den burger steeds en overal gehandhaafd".

Alzoo óók in Duitschland de tegenstelling van „ambtenaar" tegenover „particulier sadja". Ook in Duitschland ongunstige oordeelen, die „in 't geheim" kunnen worden uitgebracht, en waartegen het slachtoffer dan machteloos is.

De Duitsche ambtenaar heeft echter een recht, dat de Ned. Indische niet eens bezit. De Duitsche heeft namelijk, eenmaal aangesteld, een *recht* op zijn ambt en kan, behoudens enkele speciale bij de wet voorziene gevallen, niet van dat ambt ontheven worden dan door een gerechtelijke uitspraak (tenzij in het contract een eenzijdige dienststopzetting door den staat voorbehouden is.) Een en ander is te vinden in het Duitsche „Reichsbeambten Gesetz" Art. 2.

Er bestaan in Duitschland disciplinaire rechtbanken, die de „ambtsovertredingen" onderzoeken moeten en, staat er bij, „de beambten tegen willekeur moeten beschermen". Een ambtenaar, die door zijn chef of chefs beschuldigd is, kan zich dus voor deze rechtbank verdedigen, krijgt behoorlijk kennis van al hetgeen tegen hem is ingebracht, en is steeds in de gelegenheid al datgene aan te voeren, wat hem in 't gelijk kan doen stellen en hem recht kan doen geven.

Administratieve, geheime veroordeeling achter zijn rug om, zonder dat hij zich kan verdedigen en zelfs zonder dat hij kennis krijgt van hetgeen tegen hem is ingebracht — zooals in Ned. Indië herhaaldelijk aan ambtenaren overkomt — is hierbij dus uitgesloten.

Wij twifelen er niet aan, of alle Indische ambtenaren zouden het toejuichen, indien ook in Indië zulke disciplinaire rechtbanken werden ingesteld. Mits bestaande uit volkomen onpartijdige rechters natuurlijk, die zonder aanzien des hooger en lageren ambtenaars, de zaken volkomen volgens recht, en enkel recht, behandelen en richten. Het zou dan uit zijn met administratieve perfiditeiten en hemeltergend „administratief" onrecht, waarbij geen kwestie meer van recht is, maar enkel van macht en dom pseudo-prestige.

Intusschen bewondere men deze Duitsche instelling niet al te zeer, want ook boven het hoofd der Duitsche ambtenaren hangt hetzelfde zwaard van Damocles dat boven dat der Indische bengelt, en dat hen meestal zoo serviel en zoo gedwee maakt als lammetjes. Wij bedoelen het gevaar der „overplaatsing", waartegen geen beroep bestaat. Wij houden er niet van, onze artikelen op te vullen met te veel citaten, maar het onderwerp is te belangrijk om het in dit geval niet te doen. De overeenstemming met Indische ambtelijke toestanden is werkelijk te treffend om niet het volgende in zijn geheel aan te halen.

Men luistere:

„Eene bijna tragische werking heeft een, zeer onschuldig uitzienend, artikelteje over de bevoegdheden der regeering, een zinnetje, waarvoor het geheele beambtenkorps beeft, en dat naamloos veel verdriet en ellende in zijne gelederen veroorzaakt heeft, maar ook het grootste wapen is, waarover de staat tegenover zijne beambten beschikt.

„De regeering is namelijk, zéér natuurlijk, bevoegd een ambtenaar over te plaatsen „wenn es das dienstliche Bedürfnis erfordert", zooals de officieele tekst luidt. Dit artikelteje kan voor den Duitschen beambte even vernietigend zijn als politieke deportatie in Rusland. De eerezucht in het beambtenkorps heeft medegebracht, dat men elkaar tot elken prijs zoekt voorbij te streven, tot elken prijs zoekt op zijde te schuiven, wanneer dat voordeel zou kunnen opleveren.

„Nu wordt door middel van dit artikelteje de lastige concurrent, ingevolge geheime voordracht van de chefs, uit de gelederen verwijderd en verplaatst naar een of andere negerij in Pommeren, Silezië of ergens anders, waar men voorgoed onschadelijk is. Tegen de z. g. „strafoverplaatsing", een disciplinaire maatregel, kan men in beroep gaan, tegen de gewone overplaatsing alleen op zeer speciale gronden. (Klimaat- of gezondheidsmoeilijkheden, studeerende kinderen, etc.) Hoeveel veelbelovende carrières hierdoor gebroken zijn, is niet na te gaan; dat het er echter veel moeten wezen, en men immer op zijne hoede is, dat eenzelfde

ongeluk niet over eigen hoofd losbreekt, is reeds te concluderen uit den heilloozen angst, dien de ambtenaren voor dit artikel hebben, en de zenuwspannende dagen, welke doorleefd worden, wanneer men symptomen van ambtelijke ontevredenheid bij den meerdere begint te ontdekken. *Menigmaal ontdekt men in het geheel niets, en komt men er eerst naderhand door indiscreties achter, aan wat of wien men de overplaatsing te wijten heeft.*"

Is de overeenkomst niet frappant? Zet voor Pommeren of Silezië Borneo of Celebes, en dit alles is op Indië volkomen van toepassing.

Had Henri Borel ongelijk toen hij in *De Telegraaf* het Pruisische bureaucratische stelsel met het Indische bij ons vergeleek?

Maar er is nog meer, om die overeenstemming nóg volkomener te maken. Wat dunkt u van 't volgende:

„Voor alle hoogere ambtenaren geldt bovendien nog de bevoegdheid van de rijksregeering, om te allen tijde ambtenaren, *bei denen eine fortdauernde Uebereinstimmung in prinzipiellen Ansichten mit der leitenden Autorität notwendig ist*, op non-activiteit te stellen of te ontheffen van het ambt. De gewone weg is, dat men, op een wenk, een verzoek om ontslag indient wegens „gezondheidsredenen", zoodra men uit de gunst raakt.

„Alle onverkwikkelijke uitwassen, welke zich soms tot vreeselijke misstanden ontwikkeld hebben, *b. v. het onderdanige optreden der ambtenaren tegenover hunne meerderen, hun aanmatigende toon tegenover hunne minderen*, gevolg van het gevoel van overmacht en onmacht, *hebben tot een groot geestesbederf geleid*. Zij zijn binnen deze beambtenorganisatie te vinden, dikwijls in een voor Nederlanders geheel onbegrijpelijken omvang en vorm. Dat door het voortdurend ziften een uitgelezen beambtenschaar, wat de ambtsvervulling betreft, opgekweekt is, valt te begrijpen. Dit begint reeds op school, daar alleen zij tot ambtenaar worden aangesteld, die op het eindexamen het hoogste cijfer behalen. De rijkskanselier Von Bülow uitte zich een jaar geleden zeer vrijelijk over het karakter van het Pruisische beambtenheir, gekneed tot zulk een gewillig werktuig, en dermate buigzaam en gehoorzaam, dat men er alles mede kon doen. Hij haalde de jaren 1806 en 1848 aan, als voorbeeld, hoe, dank zij dit straffe bevelrégime, de ambtenaren geheel het hoofd verloren, toen zij slapper geregeerd werden.

„Zoodra de vorst zich zwak en schuchter, weifelend of neutraal in zijne wilsuitingen toonde, leed Pruisen aan eene verlamming van de geheele regeeringsmachine, méér dan eenig anderland." „De Pruisische beambte", zoo schreef hij, „heeft het vertrouwen in de almacht der regeering noodig, om zijn onbeperkte toewijding tot de monarchale regeering te behouden." *Maar in den Pruisischen beambte is het individu, de mensch, ondergegaan.* Vergelijkt men dit stelsel met het Zwitsersche, dan houden de deugden van het eerste geen stand naast die van het laatste. *Ook dáár eerlijkheid, plicht en arbeidzaamheid, maar géén ondergang van den mensch en burger in den beambte; integendeel, eerst is de Zwitser mensch en burger, trotsch op zijne persoonlijke en politieke volkomen vrijheid en bijna onbegrensde medezeggenschap in de wetgeving*, daarna vervult hij, als elk Zwitsers burger, uitnemend zijn plicht... ook als beambte."

Uit dit alles is de nuttige les te trekken dat de „onverkwikkelijke uitwassen" die men in Indië helaas! maar al te vaak aan het ambtenaren-dom opmerkt, niet het gevolg zijn van het tropische klimaat, maar van een *stelsel*, dat in het Westen precies dezelfde fatale verwording ondergaat als in het Oosten. Maar aan het slot van het hierboven aangehaalde ziet men tevens, dat het ambtenaar-zijn, mits in een staat, gegrondvest op liberale beginselen, het ambtenaar-zijn volstrekt niet de ontarding van het mensch-zijn behoeft te beteekenen.

Niemand zal ontkennen — men lette op de door ons gecursiveerde gedeelten van 't boven geciteerde — dat in Ned. Indië de „onverkwikkelijke uitwassen" en het „geestesbederf" onrustbarend dikwijls zich gemanifesteerd hebben onder de Indische ambtenaarscorpsen, en het meest onder het „keur.

corps", het Binnenlandsch Bestuur.

Wij hebben in de vele jaren, dat wij de Penkrassen in het *Weekblad voor Indië* schrijven, keer op keer op dit bedenkelijke verschijnsel gewezen, en wij kunnen het niet dikwijls genoeg herhalen. Tot onzen laatsten druppel inkt zullen wij er voor strijden, en desnoods bloeden als 't noodig is, om er toe te geraken, dat de Ned. Indische ambtenaar gelijk wordt aan den Zwitserschen, zooals deze hierboven zoo treffend gekarakteriseerd is. *Natuurlijk* behoort iedere Ned. Indische ambtenaar „eerlijkheid, plicht en arbeidzaamheid” te betrachten, dit vóór alles, en nooit hebben wij het tegendeel voorgestaan. Onze bij de bureaucratie zoo gehate en gesignaleerde Penkrassen — waardoor, waar wij uit de allerbeste bron vernemen, zelfs op het Ministerie van Koloniën in den Haag, de toorn der bureaucraten op het Plein is opgewekt — hebben nooit ten doel gehad een ontevreden geest onder de Ned.-Indische ambtenaren te kweken. Trouwens, ware dit ooit zoo geweest, de hoofdredactie zou dit stellig niet gedoogd hebben, en ons reeds lang ons „boterbriefje” thuis gezonden hebben.

Wij hebben een resident eens tegen een lager ambtenaar hooren leeren: „U moet bedenken, meneer, dat u vóór alles, waar ge ook zijt, en in welke positie ook, in de eerste plaats ambtenaar, dienaar van het gouvernement zijt”.

De lagere ambtenaar, al was hij te fier om in 't Hollandsch: „inggéh toewan besar” te zeggen, hield wijselijk zijn mond, maar wij stellen het volgende, waarop wij nog wel eens terug hopen te komen:

„Men kan onmogelijk een goed, eerlijk ambtenaar zijn, indien men niet vóór alles mensch is, en dienaar der gemeenschap.”

OF OEL.

Toegoe, een Portugeesche kolonie op Java.

Slot.

Bij den doop namen zij namen aan van vroegere, Portugeesche gouverneurs; namen, welke door hun mooien klank zoo geheel pasten bij de Hidalgo-achtige natuur van Portugeesche afstammelingen en die nu nog bestaan, zooals: Queljoe, Quartero, Rozario, Pereira, Florentinus, enz. Die naamdragers hebben zich door aanhuwelijk in de Europeesche maatschappij opgelost; thans wonen op Toegoe nog alleen de families Salomons, Abrahams, Andries, Hendriks en Cornelis, tezamen circa 130 zielen.

Volgens ds. J. Beukhof, die in *De Macedoniër*, algemeen zendingstijdschrift, een opstel heeft gewijd aan de Toegoesche Kerk — een „Verwaarloosde Zuster” zooals hij haar noemt — zou de aanstelling van den eersten godsdienstleeraar waarschijnlijk in 1678 hebben plaats gehad door evangelisatie van ds. M. Leydekker, die van 1678 — 1701 eigenaar van Toegoe was.

Het *N. I. Plakkaatboek* wijst echter uit, dat de aanstelling van den eersten godsdienstleeraar te Toegoe geschiedde bij resolutie van 3 November 1676, omdat door de Christelijke gemeente „zoo ernstig” om een kerkelijken voorganger was gevraagd. De kerk is een geschenk van een zekeren Justinus Vink aan de Toegoeëezen.

Die kerk dient niet alleen tot het houden van godsdienstoefeningen, doch ook tot school, waar de Toegoesche spes patriae op christelijken grondslag onderwijs ontvangt in lezen, schrijven en rekenen.

Dagbladen worden te Toegoe niet gelezen, zoodat men daar van de wereldgebeurtenissen slechts door hooren zeg-

gen kennis krijgt.

De Toegoeëezen spreken onder elkaar verbasterd Portugeesch, waarvan wel eens beweerd wordt, dat een Portugees het niet zou kunnen verstaan. Ik ben echter van gevoelen, dat die taal te Lissabon nog wel degelijk zal worden begrepen; die klanken komen het Portugeesch nog zeer nabij. Een aantal woorden heb ik mij laten opschrijven en die laat ik hier volgen; achter elk woord zal ik de Portugeesche spelling plaatsen, daarna de uitspraak volgens onze klankleer en ten slotte de Nederlandsche vertaling.

Ik hoop, dat de kennismaking voor den lezer even verrassend zal zijn, als zij voor mij is geweest.

Linggoe = Lingua (lingoea) = tong, taal; barba = barba (barba) = kin, baard; testa = testa (testa) = hoofd, voorhoofd; animal = animal (animal) = dier; korfoe = corpo (corpoe) = lichaam; parenti = parente (parenti) = verwant; ri = rir (rir) = lachen; more = morrer (morrer) = sterven; alma = alma (alma) = ziel; festa = festa (festa) = feest; moeler = mulher (moelier) = vrouw; mal = mal (mal) = slecht; moeler mal = mulher mal (moelier mal) = lichtekooi; poorta = porta (porta) = deur; foema = fumar (foemair) = rook; loemi = lume (loemi) = licht; sal = sal (szal) = zout; djennela = jannella (janella) = venster; mar = mar (mar) = zee; vrute = fruta (froeta) = vrucht; kamradoe = camarada (camarada) = kameraad; ver = ferro (ferroe) = ijzer; kobri = cobre (cobri) = koper; amoer = amor (amor) = liefde; testoemoenja = testemunya (testemoenia) = getuige; ganjoe = ganho (ganioe) = winst; perdísang = perdica (perdiszaeng) = verlies; largoe = largo (largoe) = breed; bon = bon (bon) = goed; orela = orelha (orelia) = oor; pai = pai (pai) = vader; mai = mae (mai) = moeder; filo = filho (filioe) = zoon; fila = filha (filia) = dochter.

Vrees, dat het lijstje te lang wordt en den lezer te veel zou vermoeien, doet mij eindigen. Voor den lexicograaf is te Toegoe veel te leeren, in het eenig mij bekende woordenboek van Indïsmen, nl. dat van dr. F. P. H. Prick van Wely, mis ik de woorden: Bandera = bandeira (bandeira) = vlag; blaue = blao (blaoe) = blauw; boneca = boneca (boneca) = pop; pigoera = figura (figoera) = schilderij; gagoe = gago (gagoe) = stotteraar; garpoe = garfo (garfoe) = vork; mantega = manteiga (manteiga) = boter; sepatoe = sapatu (sapatoe) = schoen, woorden, welke men in een Indisch gezin bijna dagelijks hoort bezigen en welke — gelijk men ziet — van Portugeeschen oorsprong zijn.

Het trof mij, dat de Toegoeëezen de Maleische woorden: *maít* (afkomstig uit het Arabisch) = lijk, *hati* = lever en *tawar* (*menawar*) = bieden, voor Portugeesch houden.

De Toegoeëezen leert op school het zuivere Maleisch (Hoog-Maleisch) en hoort die taal ook van den kansel, — het eenige boek, dat hij leest, den Bijbel, is in het Hoog-Maleisch vertaald.

De Toegoeëezen spreekt dan ook beter Maleisch dan de Bataviaan, die zich behelpt met een koeterwaalsch van Maleisch, Soendaneesch, Javaansch, Arabisch, Chineesch, Portugeesch en Nederlandsch, — niet te vergeten de enkele, Engelsche en Fransche woorden, welke in het Bataviaasch Maleisch voorkomen.

Een samenkoppeling van het Hoog-Maleisch en Portugeesch vindt men o.a. in Soengei Lagoa; *soengei* is het Maleische woord voor rivier en *lagoa* het Portugeesche woord voor meer. Soengei Lagoa beteekent dus rivier-meer, waarschijnlijk aldus genoemd, omdat er geen stroom in de rivier merkbaar is en zij derhalve ook een meer kan zijn.

De Portugeesche telwoorden zijn zeer verbasterd en zullen zelfs door den Portugees niet direct begrepen worden. Oenga = uma (oema) = een; dos = dous (dous) = twee; trees = tres (tre's) = drie; pater = quatro (coeatroe) = vier; tingkoe = cinco (szincoe) = vijf; zes = seis (szeis) = zes; seti = sete (szeti) = zeven; ortoe = oito (oitoe) = acht; nabi = nove (novi) = negen; dees = dez (de's) = tien; binti = vinte (vinti) = twintig.

De telwoorden pater voor quatro = vier en nabi voor nove = negen hebben een onbegrijpelijke verbastering ondergaan. Al mag een Portugees de andere telwoorden op het eerste gehoor misschien niet verstaan, die klanken zullen hem ongetwijfeld bekend voorkomen.

Misschien te lang reeds heb ik stilgestaan bij het linguïstisch gedeelte van Toegoe en daarom zal ik — hoe het onderwerp mij ook persoonlijk interesseert — daarvan afstappen, om wat te verhalen van de zeden en gewoonten van dat volk.

De Toegoenees is landbouwer en verbouwt rijst op de sawah's, welke zijn kampoeng omgeven. Als zijn *loemboeng* gevuld is met een padvoorraad, welke naar schatting toe-reikend is tot den volgende oogst, legt hij zich toe op de vischvangst en gaat hij — dit is wel zijn grootste vermaak — op de varkensjacht; de Toegoenees is een hartstochtelijk jager en visscher.

's Avonds, als de maan schijnt, trekt hij er met zijn geweer op uit en ligt in het struikgewas, dicht bij een rawah, op de loer, een *tjelleng*, die zich argeloos in het water wil verkwikken, is zijn prooi. Des daags houdt hij drijffjachten met zijn daartoe goed afgerichte honden; in elk Toegoeneesch huis vindt men een geweer en een aantal honden op het erf.

Niet alleen voor zijn plezier gaat de Toegoenees op jacht, die sport is tevens een bron van inkomsten, de *dendeng tjelleng* van Toegoe is te Batavia zeer gewild, zooals wij hebben gezien. Met trots vertelt de Toegoenees, dat twee voortbrengselen van Toegoe *kesohor* (= beroemd) zijn: de *dendeng* en de *krontjong*: het vijfsnarig tokkelinstrument, dat in vorm overeenkomst vertoont met de gitaar, doch kleiner, kent ieder een op Java.

Verschillende krontjong-melodieën zijn door den heer W. F. Siep op muziek gebracht.

De huizen der Toegoeneezen verschillen uitwendig in niets met die der Mohamedaansche bevolking; het zijn gewone kampoengwoningen, waarvan de bezitters zeker niet voor rijk zullen doorgaan. Armoede heerscht er echter op Toegoe evenmin als rijkdom, — voor het laatste is de Toegoenees te weinig materialist; als hij genoeg heeft, is hij tevreden.

De gelaatskleur van den Toegoenees is donkerder dan die van den inlander, zijn lippen zijn dun, zijn oogopslag is fier, zijn karakter heet oprecht en openhartig te zijn. Door sommigen wordt de Toegoenees als hooghartig beschouwd en — daarvan is hij, ovenmin als alle andere inlandsche Christenen, die zich door hun Christendom verbeelden meer en beter te zijn dan de Mohamedaansche inlander — niet vrij te pleiten.

Spreekt de Inlander den Inlandschen Christen aan met *abang* = broeder, dan is hij boos, dikwijls verontwaardigd, — hem komt, naar zijn meening, de titel toe van *sinjo, toedn* of oom, alsof wij niet allen zijn „Broeders in den Heere”; in dat opzicht heeft de zuurdeesem van den godsdienst niet voldoende in den inlandschen Christen door-gewerkt.

Dobbel- en kaartspelen worden door den Toegoenees geminacht.

Van sterken drank is hij echter niet vies, al is hij geen geregeld drinker. Van tijd tot tijd — gelukkig niet dikwijls — zakken Indo-Europeanen van Batavia naar Toegoe af, waar dan onder krontjongmuziek drinkgelagen worden gehouden.

De *goeroe* ziet die bezoekers niet gaarne, hun komst leidt tot verderf. De mannen worden dronken gemaakt en — de jonge maagden in heur eerbaarheid aangetast.

Op Oudejaars-avond drinkt de Toegoenees uit eigen beweging en heeft geen aansporing noodig, wijl hij van meening is het Nieuwejaar in een vreugderoos te moeten begroeten.

En dan drinkt hij *arak*.

Veertig jaar geleden, zoo vertellen de ouderen, droegen de Toegoeneezen nog korte broeken met gespen aan de knieën, — nu zijn zij thuis en op het veld gelijk de inlander gekleed. Als zij naar Batavia gaan, dragen zij ter onderscheiding een viltlen hoed, en ter kerke gaan zij, zooals wij hebben gezien, in een wit pakje of slaapbroek en kabaja.

Behalve onderlinge huwelijken, gaan de Toegoeneezen huwelijken aan met inlanders en Chineezen, de ongeschreven, maar daarom toch geëerbiedigde, wet van Toegoe bepaalt voor de laatste huwelijken, dat de Mohamedaan en Shintoïst eerst tot het Christendom moet overgaan. Tusschen

Depok, de bekende, Christelijke gemeente aan de halte Depok, en Toegoe zijn nauwe betrekkingen ontstaan doordat zij elkaar naar het huwelijksaltaar voeren; daarbij speelt de godsdienst geen onbelangrijke rol.

Ook komt 't voor, dat de Amboineesche en Minahassasche Christenen te Batavia hun bruid van Toegoe halen.

Volgens ds. J. Beukhof in *De Macedoniër*, bedroeg het aantal inlandsche Christenen in den tijd van ds. M. Leydekker 1678-1701 800; in 1890 was dat cijfer gedaald tot 141 en nu bedraagt het zielental op Toegoe circa 130.

De Toegoenees, die 't maar eenigszins kan doen, zendt zijn kinderen te Depok op school, om daar het Nederlandsch te leeren. De jonge Toegoenees zoekt zich dan op een kantoor of elders een betrekking en ontvalt aan zijn vaderstad.

Langzamerhand zal dan ook de Toegoenees in de gedaante, waarin wij hem nu kennen, verdwijnen..., wat jammer is voor dat interessante plekje gronds.

Nog andere bezienswaardigheden dan de kerk bezit Toegoe.

Het woord: *toegoe* (Javaansch en Soendaneesch) beduidt: grenspaal. Te Rengas, anderhalve paal van Toegoe gelegen, werd in 1878 een beschreven steen ontdekt, welke door de inlandsche bevolking werd vereerd. Eenige jaren geleden bracht de heer C. M. Pleyte dien steen over naar het Museum van Kunsten en Wetenschappen aan het Koningsplein.

Volgens prof. dr. H. Kern bevat die steen een Sanskriet opschrift uit de vierde of vijfde eeuw onzer jaartelling, een der oudste gedenksteenen dus uit het Hindoeïsme op Java.

In den namiddag maakte ik een wandeling door het dorp in de hoop mijn „Oom Toegoe“ aan te treffen. Ik had nooit naar zijn naam gevraagd en kon hem dus niet aanduiden. Mijn zoeken was vergeefs, misschien was mijn oude vriend dien dag juist toevallig op de jacht of vischvangst, misschien ook reeds ter eeuwige ruste gegaan...

Ik had hem in langen tijd niet gezien.

's Middags aanvaardde ik de terugreis naar Batavia en had, thuis gekomen, 72 paal afgelegd.

De vermoeyenis was mij de kennismaking met Toegoe wel waard.

RUD. VAN HULTEN.

Wereldnieuws.

WARSCHAU. In de laatste dagen van Juli werd in de straten van de Poolsche hoofdstad reeds het gebulder van het vijandelijk geschut vernomen. Toen werden de Duitschers om Warschau reeds op een afstand gehouden, wisselend tusschen 26 en 40 K. M. Na een reeks van verwoede gevechten trokken de Duitsche troepen den 6den Augustus de stad binnen, die door de Russen, zooals men weet, geheel verlaten en in desolaten toestand achtergelaten was.

Wij geven hierbij een gezicht op Warschau. De oude stad heeft als eenig overgangspunt over de Weichsel en hoofdplaats van het verkeer in Polen, waar alle wegen uitmonden, reeds in de veldtochten van Napoleon van 1807 en 1812 een belangrijke rol gespeeld.

Sindsdien is de betekenis door de spoorweglijnen en de uitbreiding der stad aanmerkelijk toegenomen. Warschau telt tegenwoordig ongeveer 700.000 inwoners en bezit een rijke industrie en talrijke andere hulpbronnen, welke de plaats in een streek, arm aan groote steden, bijzonder waardevol en geschikt voor het hoofdepôt van een leger maken.

De belangrijkste spoorlijnen komen hier van Petersburg en Moskou, alsmede over Brest-Litowski uit Zuid-Rusland samen,

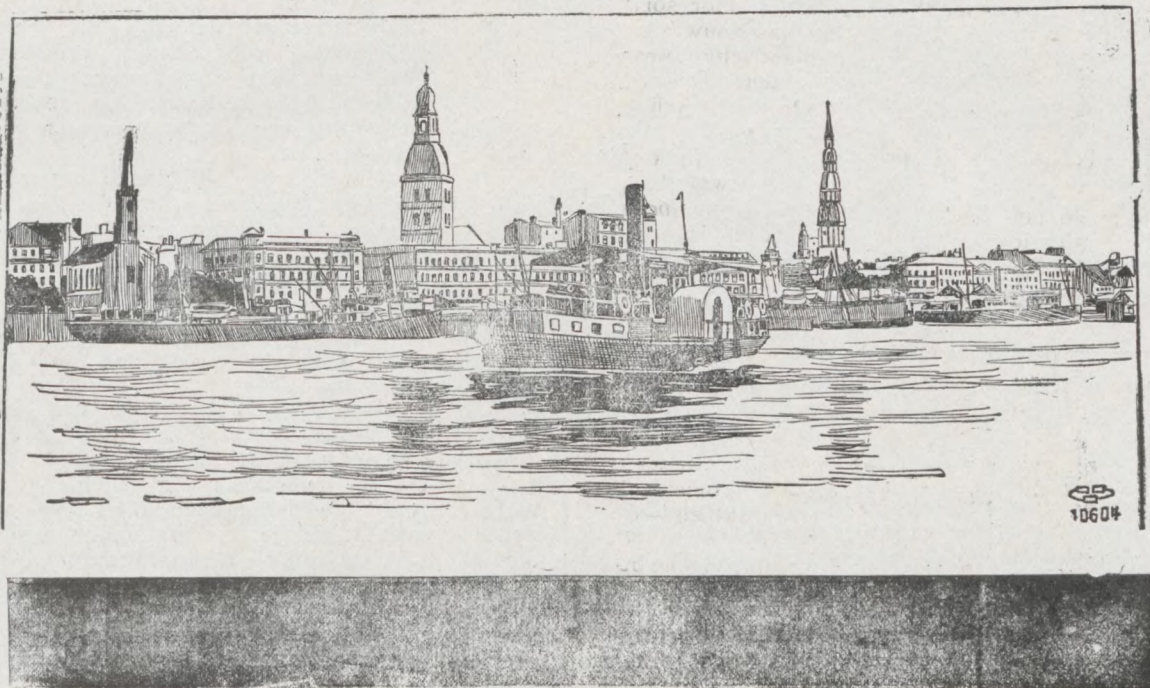

GEZICHT OP WARSCHAU.

en voeren eveneens naar de grensplaatsen Thorn, Posen en Krakau. Daardoor wordt dus tevens de toevoer en afvoer van troepen en materiaal mogelijk, terwijl de lijn Dantzig — Warschau — Cholm ook tot zijdelingsche verschuiving in staat stelt.

Warschau werd dan ook het hoofddepôt van het Russische leger en is militair op de rijkste wijze uitgerust. Voor een Duitsch of een Oostenrijksch-Hongaarsch

schen opstand, dus hoofdzakelijk om redenen van binnenlandsche politiek, een citadel, welke vervolgens door vijf nabijgelegen voorwerken omringd werd. Van 1883 tot 1886 begon daarop eerst de nieuwere uitbouw van de plaats tot een dubbel bruggehoofd, uit een centraal werk op den linkeroever en een doorlopenden fortengordel bestaande. De omwalling op den linkeroever wordt gevormd door de vijf binnenwerken en drie tusschenwerken, welke door een

GEZICHT OP RIGA.

leger speelt de stad echter, naar een Deutsche militaire deskundige opmerkt, niet een gelijke rol als depôt-plaats, omdat hiervoor ook andere groote plaatsen aanwezig zijn.

Nog niet versterkt ten tijde van Napoleon, die het oude Modlin — thans Nowo-Georgiewsk — versterken liet, kreeg Warschau eerst in 1832, na het onderdrukken van den Pool-

tusschenlinie verbonden zijn.

Daarvoor lagen aanvankelijk op den linkeroever twaalf, op den rechteroever zes werken. De omvang van dezen ouderen gordel bedraagt 48 K. M. De afzonderlijke verdedigingswerken liggen 5 tot 6 K. M. van de stadsgrens en 5 tot 9 K.M. van de bruggen verwijderd en hebben onder elkaar een af-

stand van 4 K.M. De werken hebben deels droge, deels met water gevulde grachten en werden in den toenmaals gebruikelijken vorm van een dubbelen wal, namelijk een lagere wal voor infanterie, voorzien.

Deze aanleg, die niet meer strookt met de tegenwoordige verhoudingen, is in de volgende decennia herhaaldelijk aangepast aan de nieuwe eischen. Daarbij werden de verdedigingswerken in steunpunten voor de infanterie herschapen. Bovendien werden batterij-stellingen en werken voor infanterie en artillerie op het tusschenterrein aangelegd. Sedert het begin van de eeuw besloot men ook in Rusland tot de aanwending van het pantser voor waarnemingsposten en ter dekking van licht geschut.

EEN DUITSCHE SPOTPRENT: „JE VRIENDJES Zouden je wel WILLEN HELPEN, IWAN, MAAR ZE KUNNEN NIET.”

Ten slotte was in de ontwerpen van 1908 ook de uitbreiding van den fortengordel door vooruitschuiving van afzonderlijke verdedigingswerken op de belangrijkste fronten, ter betere bescherming der bruggen voorzien. Sindsdien werden dan ook verscheiden werken gebouwd. Daarover is echter, evenals over alle andere nieuwste verbeteringen, slechts weinig bekend geworden, zoodat men niet met zekerheid omtrent den huidige vorm van den gordel en den toestand der afzonderlijke forten een oordeel vellen kan. In de voorste linie, schrijft de bekende kolonel Medicus, zijn in elk geval werken van de nieuwste constructie aan te nemen. De buitenste verdedigingswerken zijn 8 tot 10 K.M. van de bruggen verwijderd.

Het verkeer over de rivier wordt binnen de vesting op alle wijzen bevorderd. Over de Weichsel, die hier tusschen de 500 en 700 M. breed is, voeren twee ijzeren bruggen op steenen pijlers. Over de eene gaat de tram, terwijl de andere een dubbele brug is, die boven de spoorlijn draagt. Boven-

dien bestaat er nog een stoompont en voor grooter overvaart een Weichsel-flotille van 28 stoomschepen.

RIGA. In het begin van de maand Augustus drongen de Duitsche troepen op het oostelijk oorlogstoonel onweersaanbaar, zij 't dan langzaam, op.

In Koerland werd Mitau bezet, maar het hoofddoel van de operaties in deze streek was de vermeerstering van Riga, dat op 50 K.M. afstand van Mitau ligt.

Riga is een stad van bijna 300.000 inwoners met een zeer gemengde bevolking. Het oude stadsgedeelte, dat tot 1858 een sterke vesting op zichzelf vormde, ligt op den rechteroever van de Duna en bestaat uit een complex van kleine nauwe straten. De nieuwe stad is meer modern aangelegd met ruime parken en pleinen. De beide oevers van de Duna zijn door twee bruggen verbonden.

Riga dateert reeds van het jaar 1201. In 1621 werd het door Gustaaf Adolf veroverd, in 1700 werd het door de Saksers onder August II belegerd, maar door Karel XII in Juli 1701 ontzet. Den 4 den Juli 1710 kwam het in het bezit der Russen.

Een oogenblik is de toestand van Riga in den huidige oorlog zeer kritiek geweest. In verband met de zoo nabij Riga plaatsvindende oorlogsoperaties werd einde Juli reeds besloten de fabrieken en de magazijnen te ontruimen. De Russische regeering verleende aan werklieden en zakenmensen vrij vervoer en financieele ondersteuning.

Bijna alle groote ondernemingen te Riga waren toen bezig met leveranties voor leger en vloot. Deze voorzorgsmaatregelen zijn echter overbodig gebleken. Men weet, dat de Duitsche troepenmacht, hoe dicht ook genaderd, de hoofdstad van Koerland niet heeft kunnen bereiken.

DUITSCHER SPOTPRENTEN. Wij wezen bij een vorige gelegenheid reeds op den weinigen geest waarvan Duitsche spotprenten kunnen getuigen. In den regel zijn zij grof en smakeloos, vooral die welke een bespotting van Rusland en den Russischen soldaat beoogen.

„Geestig“ kan bijgaande reproductie al evenmin worden genoemd. „Je vriendjes zouden je graag helpen, Iwan, wanneer ze er maar toe in staat waren“, staat er onder.

Geestig zijn de prenten van deze soort dus niet, maar misleidend zijn ze wel. De zgn. zegepraal der Duitschers en Oostenrijkers in Polen was in ieder geval toch niet meer dan een Pyrrhus-overwinning.

Vóór zij in het westen een beslissenden slag kunnen leveren zal het Russische leger tot hervatten van het offensief in staat, zijn en een nieuwen druk op de Duitschers uitoefenen.

De centrale mogendheden zijn op het oogenblik een belegerde vesting. Het is dus van weinig belang of hun legers eenige K.M. op een front vooruitkomen. Het is niet de vergrooting van de insluitingslinie, die een vesting bevrijdt.

K.

Het huwelijk van Chiffon.

Vrij naar het Fransch.

Vervolg.

VII.

't Was een heerlijke zonnige morgen. Chiffon lag languit op het grasveld, toen oom Marc op haar toetrad. „d'Aubières is vertrokken“, zei hij op zachten toon.

— Hoe vertrokken...? waar is hij dan naar toe gegaan?...

— Naar Parijs! Daar gaat hij zich een beetje verstrooien. Dat heeft hij ook wel noodig, de arme jongen.

— O — herademde Chiffon, ik was al bang dat hij zich van kant had gemaakt.

— Zou je dat *erg* hebben gevonden?

— Dat zal ik *jou* toch niet vertellen!

— Nu ik wil *jou* dan wel vertellen dat ik blij ben, dat je zóó en *niet* anders gehandeld hebt.

— En Papa?... Wat vindt hij er van?

— Papa is ook blij...

— Dus alles is in orde? Ga je mee paard rijden, oom Marc...

— Neen — ik wil nog een massa brieven schrijven. Dat is waar ook. Ik heb je een héél groot nieuws te vertellen. Tante de Crisville is gestorven!...

— Ach, dat is mijn eigen tante immers niet!

Ik ken haar niet eens, deed Chiffon onverschillig.

— Ik heb haar ook niet dikwijls gezien!

Ik was haar peetekind!... En, ging hij kalm voort: Men heeft mij zoo juist medegedeeld, dat zij mij haar geheele fortuin heeft nagelaten!...

— Haar geheele fortuin... En ze was erg, erg rijk niet? vroeg Chiffon...

— Ja! erg, erg rijk, de arme vrouw!...

Chiffon viel hem met een uitgelaten beweging om den hals, terwijl Gribouille hem in zijn beenen beet.

O — o wat ben ik blij voor jou, oom Marc!

't Zal jou wel bevallen om zooveel geld te krijgen, is het niet?...

— Laat me toch los!... Je kreukt mijn goed!...

Ik heb je nu al honderdmaal gezegd dat je *nu* werkelijk te *gròt* bent om zulke dwaze dingen uit te halen!... Je bent net een klein kind.

— Pardon... ach ik vergeet ook altijd dat ik al groot ben. Maar, zeg me eens, wat ga je nu met al dat geld beginnen? Allemachtig als *ik* het had!

— Nu... ten eerste, ga ik op reis...

— Ga *jij* nu ook al van me weg, fluisterde Chiffon, en haar hoofdje tegen zijn schouder vleiende, begon ze te snikken. „Hè, doe nu niet zoo dom!“ zei oom Marc ongeduldig.

— Neem me niet kwalijk, maar ik ben ook zoo zenuwachtig.

Net hoor ik dat d'Aubières, die veel van me houdt, me heeft verlaten. En nu ga *jij* me ook verlaten!...

— Maar Chiffon, ik ga toch geen reis om de wereld maken! Wees maar gerust!

Voorloopig stel ik me met Frankrijk tevreden. Overigens heb ik het „spleen“!...

— Waarom zeg je nu het „spleen“, *waarom* gebruik je nu een vreemd woord. Je kunt 't best in onze taal zeggen, vind ik!

— Ik bemerk met genoegen dat je weer in orde bent Chiffon! Je natuurtje vindt zichzelf weer terug! Beknor me zoo veel je wilt! Doch „lach“, dat is *alles* wat ik van je vraag!...

— Je gaat nu zeker aan de politiek doen, niet oom Marc? Dat geld komt prachtig op tijd zeg. Net één maand vóór de verkiezingen. Nu zullen ze je niet voorbij gaan! Je hebt net den tijd om hem er onder te werken, dien volgeling van de Jezuïten. Die iedereen wat voorleegt. Hij liegt tegen de werklui even goed als tegen „de chic“. Kijk, dat is nu iets wat me plezier doet. Je werkt hem er toch onder, oom Marc?

— Is het uit interesse voor mij of uit antipathie tegen mijn concurrent? — lachte oom Marc.

— Alle twee... en de liefdadigheid... Ik denk dat je veel „goed“ zult doen! Je gaf al zooveel, toen je nog niet rijk was!

— Hoe weet jij dat Chiffon?...

Ik ken immers al jou armen! Zij praten steeds over je, wanneer ik bij hen kom.

Daarom ga ik ook naar ze toe, trouwens...

Anders had ik andere „armen“ uitgekozen!...

— Hoe *kan* het dat ze over *mij* spreken!

Ze spreken mij nooit over jou.

— Neen, dat snap ik. Ik heb het hun ook verboden.

Ik heb hun gezegd: als „hij“ merkt dat ik bij jullie kom en dus riskeert *mij* bij jullie te ontmoetten, dan komt hij nooit weerom!

Nooit meer!... Want hij verbergt zich wanneer hij geeft, zooals een ander zich zou verbergen wanneer hij wil stelen!

— Je bent toch een grappig kind Chiffon!...

— O, à propos, weet „Zij“ het al?...

— Wat?...

— Dat je een erfenis hebt gekregen?

— Ja!...

— Chiffon begon te lachen. Wel, ze zal wel een leelijk gezicht getrokken hebben!... Zij heeft altijd gehoopt dat jullie samen, papa en jij, zouden erven. Hoewel ze mij altijd zeide: „Tante Crisville zal al haar geld wel aan een weeshuis vermaken!“ Ze heeft altijd gedacht de helft te erven. Ze erft nu ook de helft, maar juist de verkeerde helft.

Jammer, hè? Ga je nu heusch weg?... oom Marc?

— Ja, doch maar voor eenige dagen! Om mijn zaken te regelen. Ik kom echter gauw terug!

— Ja, kom gauw terug! Je hebt slechts weinig tijd om nog vóór de verkiezingen terug te zijn! Maar „ik“ zal wel propaganda voor je maken!... Met „ouden Jan“! Arme „Jan“... hij zal door dik en door dun mee moeten gaan!... Je lacht mij uit... oom Marc?... Je lacht om „mijn propaganda“?... Maar je zult het zien! Ik ben erg populair, weet je!... 't Lijkt misschien niet zoo, doch 't is heusch waar! Zelfs zèer „populair“!... Toen, op iets anders overgaande zeide ze: „Ik verheug mij er al op de gezichten van je „vijanden“ te zien. Er zijn er genoeg!...

— Wat... heb ik zooveel vijanden?

— In Pont-Sur-Sarthe, ja. Ik spreek niet van Parijs. In de drie maanden dat wij daar waren, heb ik niet geweten wat je daar uitspookt...! Ik weet niet of de menschen in Parijs van je houden of niet!...

Hier is dat geheel iets anders! Ik merk alles op wat er gebeurt!...

— Je merkt alles op wat er gebeurt?...

— Ik weet, dat iedereen, eenige vrienden uitgezonderd, je niet kan uitstaan.

— Daar heb ik toch werkelijk zelf geen schuld aan!

— Ja, dat heb je wel. Je hebt alles gedaan, om de menschen hier tegen je in te nemen.

Je maakt geen visites, geeft geen diners, je gaat er ook niet naar toe. Je bezoekt geen *matinée's*, enz. Enfin dit alles vergeeft de wereld je nòit. Je hebt natuurlijk groot gelijk dat je je nergens aan stoort.

Maar, leer nu eens van *mij*, dat deze manier *niet* de juiste is, om die stommelingen van je te laten houden.

— Ja ik ben een beer... ik heb ongelijk!

— Waarom ongelijk? Geloof maar, dat je nu alles kunt doen en laten waar je lust in hebt. Men zal met je dwepen. Men zal je zelfs ten huwelijk vragen! Maar, hoor eens, oom Marc... 't Is toch geen geheim, die erfenis van je? Iedereen hoort het *toch* gauw genoeg!

— Neen! Ik zal het niet van de daken af laten uitroepen, doch men mag het wel weten!

— Hè, jij die nooit iets om geld gaf!

Waarom wil je nu, dat iedereen komt te weten dat je rijk bent geworden?

— Heel eenvoudig! Omdat ik niet wil dat men denkt... dat ik geldelijk ondersteund wordt door het een of ander comité, om gekozen te worden. Deze manier van aan de politiek te doen, heb ik altijd verafschuwd!...

— Ik begrijp niet goed welk comité jou zou moeten steunen? Jij stoort je toch niet aan de principes van anderen?... En dat weet toch iedereen.

— Neen... dat doe ik ook niet. — Maar toch zal men 't

Art. L. 220 wit linnen f 4.50
 „ L. 1602 „ „ „ 6.—
 „ L. 1603 zwart „ „ 6.—
 „ 672 „ glacé „ 5.50
 „ 1635 zwart en ge-
 kleurd satijn „ 6,50
 No. 68

L. B. MÖLLER.

Magazijnen voor fijn en modern schoeisel
Amsterdam, Kalverstraat 119.

Eigen filialen te: Rotterdam, den Haag Arnhem,
 Haarlem, Nijmegen en Utrecht.

Complete catalogus gratis.

Bij bestelling gelieve men, wanneer men
 het nummer van den schoen niet weet, zoo
 mogelijk een ouden schoen (aangeteekend
 per post als monster) op te zenden, met
 teekening van den voet.

Art. 561 zwart box kalfs f 9.—
 „ 2555 „ „ „ „ 15.—
 „ 513 „ chroom lak-neus „ 10,50
 „ B. 2555 bruin box kalfs „ 15.—
 „ B. 554 „ „ „ „ 12,50

zeggen!

— Enfin... maar daar trek je je toch immers niets van
 aan....

Hoe laat is het? Ik wil me van ochtend eens gaan amusee-
 ren op mijn eigen manier, zeide Chiffon en haar oogen
 flikkerden ondeugend.

— 't Heeft juist negen uur geslagen!

— O, als ik mij dus wat haast, heb ik nog tijd in over-
 vloed en met forsche stem riep ze: „oude Jan!” De oude
 koetsier kwam uit de staldeur aangelopen, om de bevelen
 van zijn jeugdig meesteresje af te wachten.

— Kleed je gauw aan, Jan! Wij gaan onmiddellijk uit!
 Haast je wat, want ik wil in 10 minuten op de „place
 de Girondins” zijn!...

Juist passeerde het kamermeisje, Chiffon riep haar toe!
 „Is mevrouw uitgegaan?”

— Neen — juffrouw Coryse!

— O — alles gaat dus prachtig! Ik was al bang dat „zij”
 al vóór mij er zou zijn... Een kushand aan, oom Marc toe-
 werpend, verdween ze lachende.

Een kwartier later klopte Chiffon aan de poort van het
 Jezuïten-klooster.

— „Pastoor de Ragon houdt de mis op dit uur, is het
 niet?”, vroeg ze den portier-broeder die haar binnenliet.

— Ja — maar hij is zoo dadelijk klaar!

Om negen uur, denk ik.

Inplaats van den kapel binnen te gaan, bleef Coryse in
 den tuin staan.

Ze hield echter de deur van de kerk goed in het oog,
 om pastoor de Ragon niet mis te loopen.

— Hij moet hier toch voorbij komen, want er is geen
 andere uitgang! Alle dames komen hier natuurlijk ook
 voorbij... Heerlijk..., dan kan ik ze gauw mijn nieuwtje
 mededeelen!... Dat zal amusant worden!... Geheel ver-
 getende waar zij zich bevond, voerde zij een sierlijke „pas
 de deux” uit.

„Wat hebt uwes toch van ochtend, Juffer Coryse”? vroeg
 oude Jan, de allures van Chiffon gadeslaande.

— „Dat zal ik je onderweg wel vertellen, mijn lief kin-
 dermeisje”, antwoordde ze met één been in de lucht.

Ga nu maar weer wat slapen op die bank van gisteren.
 Maar neem dan alsjeblieft een wat eleganter houding aan.

De kapeldeur opende zich en toen Chiffon op dit geluid haar
 hoofd omwendde, zag ze er mijnheer Barfleur uitkomen!

ANNY.

Wordt vervolgd.

Noord, Zuid, Oost en West, MILKMAID melk is altijd BEST.

Overal verkrijgbaar.

NESTLÉ & ANGLO-SWISS CONDENSED MILK Co., LONDON.

52

